

**ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ
ВНУТРІШНЬОГО ПЕРЕКОНАННЯ ПРОКУРОРА
ПРИ ВИРІШЕННІ ПИТАННЯ ПРО ОБРАННЯ ЗАПОБІЖНОГО
ЗАХОДУ У ДОСУДОВОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ**

В умовах прийняття нового Кримінального процесуального кодексу України (далі по тексту – новий КПК України), яким було суттєво реформовано інститути прокурора в досудовому провадженні, а також запобіжних заходів, набуває актуальності розгляд питань щодо факторів, які визначають процесуальну позицію прокурора при вирішенні питання про обрання запобіжного заходу. Одним з таких факторів є внутрішнє переконання прокурора, що визначає важливість обраної теми.

Не вдаючись до розгляду сутності внутрішнього переконання прокурора у кримінальному провадженні, який виходить за межі даного дослідження, відзначимо, що у формуванні внутрішнього переконання прокурора при вирішенні питання про обрання запобіжного заходу проявляється визначення цим суб'єктом свого місця і ролі у досудовому кримінальному провадженні. У ч. 2 ст. 36 нового КПК України закріплено, що прокурор здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням. На думку ряду вчених, здійснення процесуального керівництва передбачає не лише контроль за законністю досудового розслідування, а й спрямування його ходу і відповідальність за досягнуті результати. Крім того, ч. 2 ст. 37 нового КПК України передбачила, що прокурор здійснює повноваження прокурора у кримінальному провадженні з його початку до завершення. Таким чином, закріплення вказаних норм робить конкретного прокурора особисто відповідальним за прийняття процесуальних рішень протягом всього кримінального провадження, в тому числі стосовно обрання запобіжних заходів, що позначається на формуванні його внутрішнього переконання.

З іншого боку, зміни, які були внесені до процесуального порядку обрання запобіжних заходів, визначають, що відтепер запобіжні заходи застосовуються: під час досудового розслідування - слідчим суддею за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором, або за клопотанням прокурора, а під час судового провадження - судом за клопотанням прокурора (ч. 4 ст. 176 нового

КПК України). Таким чином, прийняття остаточного рішення про застосування запобіжного заходу покладається на слідчого суддю та суд. З іншого боку, прокурор залишається обов'язковим суб'єктом прийняття відповідного рішення. В підсумку, на наш погляд, це не знімає з нього відповідальність за законність і обґрунтованість рішення про обрання запобіжного заходу, а певним чином перерозподіляє її між прокурором, слідчим і судом (слідчим суддею). Тому прокурор, як суб'єкт, який подає клопотання про застосування запобіжного заходу, повинен мати тверде внутрішнє переконання у його законності і необхідності.

Відповідно до ч. 2 ст. 9 нового КПК України, яка визначає зміст принципу законності, прокурор зобов'язаний всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень. Таким чином, внутрішнє переконання прокурора при вирішенні питання про обрання запобіжного заходу ґрунтується на об'єктивній оцінці зібраних по справі доказів.

В цьому сенсі важливе значення має вплив на формування внутрішнього переконання прокурора дії принципу презумпції невинуватості, згідно з яким особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду (ст. 62 Конституції України, ст. 17 КПК). Керуючись цим принципом, прокурор завідомо не повинен вважати підозрюваного винуватим у вчиненні злочину. Цим створюються додаткові гарантії для об'єктивності і неупередженості прокурора, для виключення випадків наполягання на застосуванні суворих запобіжних заходів, в тому числі взяття особи під варту всупереч фактичним обставинам і здоровому глузду.

В свою чергу, хоча внутрішнє переконання прокурора і повинно складатися в результаті цього, воно все ж не є вільним від темпераменту, характеру і свідомості прокурора, його власних переконань і уявлень про добро і зло, про дозволене і належне, навіть від його симпатій і антипатій до конкретних осіб, які беруть участь у справі. Крім того, прокурор у громадській свідомості, а також, як свідчить практика, і власному само сприйнятті, залишається носієм обвинувальної функції, що позначається на формуванні його позиції при вирішенні питання про обрання запобіжного заходу. Ступінь впливу зазначених суб'єктивних факторів на прийняття відповідного рішення залежить від рівня відповідальності, правосвідомості і дотримання професійної етики

прокурором, проте його не можна відкидати за жодних обставин, оскільки особиста позиція прокурора при вирішенні питання про обрання запобіжного заходу має вирішальне значення.

Певним чином мінімізує вищенаведені негативні прояви закріплення у новому КПК підстав та обставин, що враховуються при обранні запобіжного заходу. Так, відповідно до ч. 2 ст. 177 нового КПК підставою застосування запобіжного заходу є наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення, а також наявність ризиків, які дають достатні підстави вважати, що підозрюваний, обвинувачений, засуджений може здійснити дії, передбачені частиною першою цієї статті. Слідчий, прокурор не мають права ініціювати застосування запобіжного заходу без наявності для цього підстав, передбачених КПК. Крім того, згідно із ч. 1 ст. 178 нового КПК України, при вирішенні питання про обрання запобіжного заходу, крім наявності зазначених ризиків, слідчий суддя, суд на підставі наданих сторонами кримінального провадження матеріалів зобов'язаний оцінити в сукупності всі обставини, у тому числі: 1) вагомість наявних доказів про вчинення підозрюваним, обвинуваченим кримінального правопорушення; 2) тяжкість покарання, що загрожує відповідній особі у разі визнання підозрюваного, обвинуваченого винуватим у кримінальному правопорушенні, у вчиненні якого він підозрюється, обвинувачується; 3) вік та стан здоров'я підозрюваного, обвинуваченого; 4) міцність соціальних зв'язків підозрюваного, обвинуваченого в місці його постійного проживання, у тому числі наявність в нього родини й утриманців; 5) наявність у підозрюваного, обвинуваченого постійного місця роботи або навчання; 6) репутацію підозрюваного, обвинуваченого; 7) майновий стан підозрюваного, обвинуваченого; 8) наявність судимостей у підозрюваного, обвинуваченого; 9) дотримання підозрюваним, обвинуваченим умов застосованих запобіжних заходів, якщо вони застосовувалися до нього раніше; 10) наявність повідомлення особі про підозру у вчиненні іншого кримінального правопорушення; 11) розмір майнової шкоди, у завданні якої підозрюється, обвинувачується особа, або розмір доходу, в отриманні якого внаслідок вчинення кримінального правопорушення підозрюється, обвинувачується особа, а також вагомість наявних доказів, якими обґрунтовуються відповідні обставини.

Фактично, вказані обставини повинні лежати в основі формування внутрішнього переконання прокурора при вирішенні питання про обрання запобіжного заходу. Проте недоліком наведених законодавчих положень є те, що вони поширюються лише на слідчого суддю та суд, а не на прокурора. Складається

уявлення, що при вирішенні відповідного питання прокурор враховує якісь інші обставини, яке є завідомо помилковим. Тож вказана законодавча норма потребує корегування з метою поширення її дії також на слідчого і прокурора. Крім того, фактори, що лежать в основі формування внутрішнього переконання прокурора щодо застосування запобіжного заходу повинні наводитися у відповідному клопотанні, яке ним складається.

Данілін С.В.,
НУ "Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого",
здобувач кафедри організації судових
та правоохоронних органів

ПОНЯТТЯ "СЛУЖБОВА ПОВЕДІНКА" **ТА СКЛАДНИКИ ЕТИЧНИХ НОРМ ПОВЕДІНКИ ПРОКУРОРА**

Служба в органах прокуратури є професійною діяльністю осіб, які займають посади в органах прокуратури і забезпечують практичне виконання завдань і функцій, визначених Законом "Про прокуратуру" та іншими законами. Така професійна діяльність прокурора базується на принципах служіння інтересам держави, суспільства та громадянина, й обумовлює зростання вимог до норм його службової поведінки. Як різновид соціальної поведінки людини, службова поведінка містить систему поведінських очікувань та шаблону соціальних взаємодій, які існують у професійній сфері.

Поняття "службовий" пов'язане із видом професійної діяльності прокурора та обумовлено низкою обмежень та заборон, які на нього накладаються у зв'язку із займаною посадою. В свою чергу, службова поведінка прокурора багато в чому регламентована через принцип правомочності та неправомочності його дій та поступків, визначених законами, і в підсумку може бути охарактеризована через такі її різновиди : 1) обов'язкова (за примусом відповідно до закону); 2) належна (відповідно до розподілу обов'язків); 3) бажана (здійснюється за власною волею).

Справедливим є твердження, що службову поведінку прокурора слід розглядати не тільки як управлінську, соціально-правову інституцію, а й як духовно-моральний, інтелектуальний генератор суспільства, спрямований на забезпечення законності в усіх сферах суспільного життя. Адже реалії сучасності потребують від прокурорських працівників таких якостей, як творчість, новаторство, моральність.

Відповідно до ст. 46 Закону "Про прокуратуру" прокурорами можуть призначатися громадяни України, які мають, між іншим,